

SALES DE LLIERCA

El municipi

Enciclopèdia Catalana

Sales de Llierca
© FOTOTECA.CAT

Municipi de la Garrotxa, estès entre l'alta vall de la riera de Llierca, a l'W, i la vall de la riera de Borró, a l'E.

Població: 141 h (2009) 164 (2021)

Extensió: 36 km²

Situació i presentació

Limita amb el municipi d'Albanyà (N i E), de la comarca de l'Alt Empordà, amb el de Beuda (E), Sant Ferriol (SE), Argelaguer (SW), Tortellà (W) i Montagut i Oix (W i N). El terme s'endinsa en la zona muntanyosa de l'Alta Garrotxa, al sector accidentat per la presència de la serra de Gitarriu (1.196 m), els cingles d'Entreperes (1.079 m) i de Monteia (o Montella). Aquest sector muntanyós, on hi ha les antigues parròquies rurals de Gitarriu, Sadernes, Entreperes i Monteia, s'allarga al SE per les terres baixes properes a la vall del Fluvià, on hi ha l'antic castell i la parròquia de Sales de Llierca.

Pel sector meridional del terme passa la carretera N-260 de Figueres a Olot, que a l'altura d'Argelaguer té un ramal que porta a Tortellà i d'aquí a Sales de Llierca. Una altra carretera local que surt de la N-260 porta a Sadernes passant per Montagut. La resta del municipi és comunicada per pistes forestals, per on es transporta la fusta dels boscos.

La població i l'economia

La qualitat aspra del terreny, la dispersió de la població i les dificultats de comunicacions expliquen que la demografia sigui pobra des de temps reculats i que el municipi hagi tingut tan poc pes específic dins la comarca. Bé que en el fogatjament del 1379 la població (salencs) tenia 75 focs, en el del 1553 havien minvat a 34. Tot i que al començament del segle XVIII semblava haver iniciat una mínima recuperació (220 h el 1718), la conjuntura del segle no li fou favorable (fet insòlit a la comarca i al país) i el 1787 la quantitat d'habitants havia davallat a 139. El 1860 s'havia recuperat i assolí el màxim amb 538 h, però des d'aleshores la pèrdua fou notable: 444 h el 1900, 317 h el 1930, 183 h el 1960, 109 h el 1970 i 39 h el 1981. Al llarg de les dècades del 1980 i el 1990 es produí un petit ascens, amb 65 h el 1998. Al 2005 tenia 117 h.

L'economia de Sales es basa en les explotacions forestals, amb una gran abundància de pinedes, i en una agricultura poc puixant de farratge i conreus industrials, acompanyada de cria de bestiar porcí i oví.

El poble de Sales de Llierca

El poble de Sales de Llierca (260 m i 92 h el 2005) és, com tot el municipi, de poblament disseminat. El centra l'església parroquial de Sant Martí de Sales, edifici bastit entre la fi del segle XVII i el començament del XVIII, reformada diverses vegades, de façana barroca, al sector on s'inicien les terres planes del terme, entre la riera de Borró i la de Juiàs. En la documentació antiga figura com a Sant Martí de Cabissono (1228) o Cabissono sive de Sales (1362), nom que correspon probablement a un mas (desaparegut) proper a la riera de Juiàs (dita també de Cabissó), on hi hagué, també probablement, el primitiu edifici. La població celebra la festa major de Sant Martí, que s'escau pel novembre.

Altres indrets del terme

Sadernes, el castell Sespasa, la cova del Bisbe i Gitarriu

A la vall del Llierca, al sector nord-occidental del terme, enlairada en un turó damunt la riba esquerra del riu, en un bellíssim paisatge dominat per les impressionants cingleres de Gitarriu, s'alça l'església de Santa Cecília de Sadernes, notable edifici romànic (segle XII), modificat, d'una nau, absis semicircular, i el campanar d'espadanya convertit en torre fortificada. En procedeix una talla policromada de la Mare de Déu que actualment es conserva al Museu Diocesà de Girona, esmentada ja el 977 en la donació que el comte bisbe Miró feu a Sant Pere de Besalú. Prop seu hi ha la rectoria i dos masos, Can Vella i Can Galceran, la masia més important de la parròquia, on s'estatjaren en la tercera guerra Carlina Alfons de Borbó i Maria de les Neus de Bragança. Al novembre se celebra la festa major de la caseria de Sadernes en honor de santa Cecília.

Més al nord de Sadernes, a l'extrem NW del terme, ja a la vall de Sant Aniol, que passa molt engorjada abans de desembocar al Llierca, hi ha les restes de l'antic castell Sespasa (o Espasa), dalt d'un inaccessible penyal sobre la gorja dita pas d'en Roca i prop del pont d'en Valentí, a l'esquerra de la riera de Sant Aniol. És esmentat ja el 1261 (rocas de Spata) i formava part de la baronia de Sales, però no era, com el de Sales, un castell termenat i no tenia, per tant, jurisdicció civil i criminal sobre el lloc. Als cingles propers al castell Sespasa hi ha la cova del Bisbe, càrstica, continuada per la dels Ermitons, excavades el 1933 per Joaquim Danés i novament el 1969; es tracta d'un jaciment del Paleolític mitjà, on s'han trobat resquills, punters i restes d'animals (ossos, rinoceronts, cabres i hienes), fragments de terrissa, un ansat de fons arrodonit cremat directament al foc. El nom de cova del Bisbe prové d'una llegenda segons la qual hi havia estat amagat un bisbe de Perpinyà; hi ha una altra versió que es refereix a uns cristians amagats de la invasió musulmana.

Des de Sadernes hi ha una pista forestal que puja en direcció NE, entre boscos, vers els cingles de Gitarriu, per les masies del **Serradell i Cofí**, deshabitades, fins a l'antiga parròquia de **Sant Andreu de Gitarriu** (tradicionalment dita Gitarriu). Aquesta església és situada en un replà dela serra, al peu del coll de Faja, i domina un panorama magnífic; és un petit exemplar romànic del segle XI, d'una nau, absis rodó i campanar d'espadanya. Esmentada el 1228 com a parròquia (sota la forma Guitarrivo), fou després sufragània de la de Sadernes. El lloc formà part de la baronia de Sales.

Sant Grau d'Entreperes i Sant Miquel de Monteia

Més al S de Gitarriu, dominant el sector de serra dit d'Entreperes (1.083 m), també encinglerada, hi ha l'antiga parròquia de Santa Maria d'Entreperes, esmentada des del 1265 com a parròquia, que després esdevingué sufragània de la de Sadernes. Tenia un altar dedicat a sant Grau i modernament l'església és coneguda per la seva advocació, això és, Sant Grau d'Entreperes. És també un edifici romànic, del segle XII, molt modificat. Té l'absis semicircular i una porta a migdia, i li fou afegit un porxo amb arcades i una torre quadrada al campanar. En procedeix una imatge de la Mare de Déu i una pica d'aigua beneita ara conservada al Museu Diocesà de Girona. El lloc formà part de la baronia de Sales.

També en aquest sector muntanyós i encinglerat, més a migdia, sota els vessants orientals del puig de la Calma (1.050 m), hi ha l'antiga parròquia de [Sant Miquel de Monteia](#) (o Montella), esmentada ja el 1228 com a parròquia (després esdevingué sufragània de la parròquia de Tortellà). Prop seu hi ha la masia de Montella. El lloc fou de la baronia de Sales.

Altres masies a destacar són el Polí, l'Orri i el Serradell.

La història

El centre històric del terme és l'antic castell de Sales, conjunt arruïnat però encara imponent que s'alça 1 km al N de la parròquia, als primers estreps de la zona muntanyosa. Tenia dos recintes amb un vall o fossat a l'exterior, menys als costats SE i N, on era inexpugnable. Al primer recinte hi havia la capella de Santa Maria, completament en ruïnes. Al segon clos es conserva la torre mestra, al costat de l'antic pati d'armes, i unes construccions annexes de la residència dels barons, amb finestrals gòtics. També hi ha restes de la muralla medieval que envoltava el castell. Les primeres notícies dels senyors del castell de Sales són dels segles X i XI: Oriol i el seu fill Joan Oriol, pròcers del comtat de Besalú que tingueren béns a Sales, Tortellà, Argelaguer i Sadernes. Joan Oriol es casà amb Adelaida, germana de Bernat Tallaferro, i esdevingué tronc del llinatge dels Sales. La jurisdicció senyorial del castell comprenia almenys des del segle XIII els llocs i les parròquies de Tortellà, Sadernes, Entreperes, Gitarriu i Monteia, a més de Sales, i rebé el nom de

Coves de Cofí, Espeleòlegs de Badalona

